

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію **Яковлевої Лілії Іванівни** «Інституційні та комунікативні виміри легітимності публічної влади», представлену на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси

Актуальність теми. Тематика поставторитарної демократизації української держави попри тяглість цього процесу уже понад три десятиліття, не втрачає актуальності та потребує вивчення щораз інших своїх аспектів. Одним із таких аспектів, з'ясування та політологічна концептуалізація якого назріла з огляду на накопичений емпіричний матеріал, є легітимність публічної влади. Тут йдеться як про інституційні, так і комунікативні виміри. Важливим є наголос на публічній сфері, або публічному просторі, у якому відбувається легітимізуюча взаємодія. Дослідження проблеми легітимності публічної влади саме під таким кутом зору є цілком виправданим. Поняття «легітимності» є цілком усталеним у науковому дискурсі. Натомість, події вітчизняного політичного процесу – від позачергових парламентських та президентських виборів до революційних подій 2004 та 2013-2014 років, від медіа-скандалів до гібридної війни, свідчать про необхідність переосмислення легітимності публічної влади. Наведений Яковлевою Л.І. теоретичний та емпіричний матеріал переконливо демонструє, що дослідження інституційних та комунікативних вимірів легітимності публічної влади знову на часі.

Легітимність публічної влади у дисертації досліджується у контексті швидких політичних змін, які відбуваються у сучасному світі. Легітимність публічної влади відповідно до веберіанської традиції, залежить від легітимності соціального та політичного порядку. Якраз звичний демократичний порядок і ставиться під сумнів: складні соціально-політичні трансформації, пов'язані із глобалізацією, безумовно впливають на легітимність як у світовому так і в

українському контекстах. Саме тому, новації у розумінні легітимності мають враховувати виклики легітимності влади у глобальному контексті, а до традиційних економічних, екологічних, енергетичних проблем слід додати пандемію, міграційну кризу, гібридні війни тощо. Не зникла остаточно й проблема тероризму, яка може поставити під сумнів легітимність публічної влади будь-якої країни.

У вітчизняному політичному просторі йдеться про перехід від електоральної легітимності публічної влади в Україні до пошуку новітньої наукової моделі легітимності публічної влади та подальшої її кристалізації у політичній практиці країни, яка знаходиться у стані гібридної війни.

Позаяк у вітчизняній політичній науці дослідження такого плану про легітимність публічної влади відсутні, а також ця тематика ще дуже побіжно напрацьована у західній політології, то актуальність теми Л.І. Яковлевої є цілком аргументованою.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертаційне дослідження Л.І. Яковлевої заповнює прогалину у вивченні проблеми легітимності публічної влади, її інституційних та комунікативних вимірів.

Висловлені Л.І. Яковлевою положення та рекомендації відзначаються **достовірністю**. Детальне ознайомлення з текстом дисертації, авторефератом і публікаціями Л.І. Яковлевою дає підстави стверджувати, що підхід дисертантки до аналізу предмета дослідження відзначається фундаментальністю та ґрунтовністю. Дисертація має логічну структуру, яка дозволяє розкрити поставлені науково-дослідні завдання та досягти мети.

Наукова новизна результатів дослідження. Наукова новизна полягає в тому, що дана дисертація вперше аналізує комплекс проблем, які визначають легітимність публічної влади у зв'язку із теоретичною концептуалізацією та практичними конструюванням публічності, становленням «інститутів легітимності» та розвитком міжінституційної комунікації. За результатами авторського розгляду констатовано вплив політичних, правових та філософських вчень щодо легітимності публічної влади від афінського полісу та римської держави, від християнської доктрини до економічної та політичної модернізації.

Це дозволило реконструювати ідейні джерела та політичні альтернативи сучасних інтерпретацій цього складного явища. Відзначено, що саме ці ідеї стали фундаментом веберіанської традиції дослідження легітимності соціального порядку й електоральної демократії. Основою розуміння легітимності, як феномену політичного процесу епохи модернізації визначено концепцію «політизму» Н. Макіавеллі, теорії суспільного договору, природних прав людини, розподілу влади тощо. Адже, в епоху Просвітництва проблема обґрунтування права на владу повертається з «небесного» виміру у земний, політичний вимір. В основі легітимності публічної влади епохи модерну – раціональність, природні права людини (рівність, свобода, недоторканість тощо), суспільний договір.

Дисертантка висуває та підтверджує ряд дослідницьких гіпотез. Зокрема Л. І. Яковлева доводить взаємопов'язаність інституційних та комунікативних вимірів легітимності публічної влади. Вона проявляється у наступному. По-перше, у визначенні політичної комунікації в якості основи легітимізуючої взаємодії. По-друге, у необхідності підвищення ефективності горизонтальної та вертикальної комунікації у міжінституційній взаємодії.

Дисертантка не лише окреслює коло проблем, пов'язаних із забезпеченням легітимності публічної влади на різних етапах політичного розвитку, а і визначає сучасні виклики. Наголошується, що легітимність публічної влади у мережевому суспільстві не може обмежуватись електоральною демократією. Вона потребує суттєвих новацій, які полягають, передусім, у забезпеченні інклюзивності у громадській участі у виробленні та реалізації політики та розвитку інститутів легітимності. На рівні політичної теорії відбулось осмислення та усвідомлення необхідності переходу від електоральної демократії до політичної інклюзивності та від легітимності окремих індивідів та інститутів до забезпечення легітимності політичного порядку.

Л.І. Яковлева зупинилась на визначенні особливостей легітимності публічної влади в мережевому суспільстві. Виникає нагальна потреба комунікативного обґрунтування права на урядування (адміністрування) у процесі діалогу між громадянами та державою. І хоча розвиток технологічних засобів комунікації та комунікативних технологій дозволяє сьогодні значно спростити

вертикальний та горизонтальний рух інформації, але кризи легітимності переслідують не лише пострадянські країни, а й консолідовані демократії.

Повнота викладу результатів досліджень в опублікованих працях. Основні теоретичні положення дисертації викладено в 53 публікаціях. Зокрема, наявні 1 одноособова монографія, 24 статті, які опубліковані у фахових наукових виданнях з політичних наук, 22 тези виступів на науково-практичних конференціях та 6 – в інших виданнях, які додатково засвідчують апробацію матеріалів дисертації. Опубліковані наукові праці, дисертація та її автореферат достатньо повною мірою відбивають результати проведених наукових досліджень. Зміст автореферату Яковлевої Л.І. є ідентичним основним положенням дисертації.

Дисертація виконана **в межах комплексної наукової теми** кафедри політичних наук і права Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» в межах науково-дослідної теми ««Сучасні виклики соціально-політичного розвитку: політико-правові та соціально-економічні виміри», однією із виконавців якої є дисертантка.

Практичне значення результатів дослідження. Практичне значення рецензованої роботи найперше вбачається в тому, що дослідження інституційних та комунікативних вимірів легітимності публічної влади обумовлює можливості використання його висновків у процесі формування демократичної легітимності в Україні. Також задля удосконалення взаємодії публічної влади та суспільства, забезпечення політичної інклюзивності як складової легітимності публічної влади в Україні. Результати дисертаційного дослідження утворюють теоретичні передумови для подальшого дослідження вимірів легітимності публічної влади та імплементацію результатів у практичній політичній діяльності: суб'єктами політичної діяльності, представниками публічної влади, громадськими організаціями, журналістами, партійними лідерами та активістами, фахівцями з політичного менеджменту та маркетингу, які розробляють ефективну сучасну модель легітимності публічної влади.

Водночас ознайомлення з дослідженням Л.І. Яковлевої ставить на порядок денний ряд питань, які мають дискусійний характер і потребують обговорення.

1. Дисертантка стверджує, що політичні скандали делегітимізують публічну владу. У дисертації наведено низку політичних скандалів в якості прикладів цього впливу. Натомість, не визначено, як саме конкретний політичний (частіше за все – корупційний) скандал вплинув на легітимність конкретного державного діяча. Відтак авторці доцільно проаналізувати, в яких саме випадках цей вплив проявляється найбільше.

2. Аналізуючи проблеми легітимності публічної влади, авторка аргументує, що вітчизняний правлячий клас використовує позачергові вибори як засіб повернення легітимності політичному порядку. Л.І. Яковлева цілком слушно в якості прикладів згадує як парламентські так президентські вибори. Але не досліджуються інші засоби, окрім позачергових виборів, які дозволяють долати проблему делегітимації.

3. Л.І. Яковлева вказує на концептуалізацію публічного простору, як основу легітимності публічної влади. Погоджуючись із цим твердженням, вважаю необхідними звернути увагу на те, що у науковому дискурсі застосовуються й інші терміни: публічна сфера, публічність, відкритість. Потребує конкретизації, чому авторка використовує саме термін «публічний простір» та старанно уникає інших термінів для аналізу публічності / відкритості як основи легітимності публічної влади.

4. Вбачаємо за доцільне уточнити, які саме зміни у вітчизняному законодавстві позитивно вплинули (або й досі впливають) на легітимність публічної влади в Україні, а які, навпаки, створюють загрози для її забезпечення у вигляді делегітимації влади.

Наведені міркування не впливають на високу оцінку дисертаційного дослідження Л.І. Яковлевої, не знижують його наукової та практичної цінності. Висловлені побажання є дискусійними та спрямовані на підвищення якісного рівня досліджень такого типу. Наукові положення, висновки та рекомендації дисертації мають достатнє теоретичне, методологічне та емпіричне обґрунтування.

Це обумовлене великою кількістю проаналізованих здобувачем наукових праць, апробацією результатів дослідження на науково-практичних конференціях,

використанням сучасних загальнонаукових і конкретно-наукових методів дослідження.

Тема дисертації є актуальною, її структура є добре продуманою, а матеріал викладений логічно та послідовно. Дисертантка послідовно спирається на чітко визначену методологію дослідження – неоінституціоналізм та комунікативний підхід. Отримані в роботі наукові результати в сукупності розв'язують важливу наукову проблему, що виявляється в авторській оцінці інституційних та комунікативних вимірів легітимності публічної влади.

Дисертаційне дослідження Л.І. Яковлевої відповідає паспорту спеціальності 23.00.02 – політичні інститути та процеси.

Представлена до захисту дисертаційна робота Л.І. Яковлевої «Інституційні та комунікативні виміри легітимності публічної влади» є самостійним і оригінальним науковим дослідженням, яке містить раніше не захищені наукові положення, отримані автором нові науково обґрунтовані результати в галузі політичної науки.

Дисертація та її автореферат оформлені відповідно до затверджених вимог. Зміст роботи та завдання відповідають п. 9, 10, 12-14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. (зі змінами). Уважаємо, що за умови успішного захисту Яковлева Лілія Іванівна заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси.

Офіційний опонент –

доктор політичних наук, професор,
завідувач кафедри політології
Дніпровського національного
університету імені Олеся Гончара

Третяк О.А.

В. о. проректора з наукової роботи

Дніпровського національного
університету імені Олеся Гончара,
кандидат біологічних наук, доцент

Маренков О. М.